

NR 5

Planera din odlingslott

Det blir lättare att få plats med allt du vill odla om du i förväg planerar hur landet ska se ut. Om du börjar så och planera utan att först planera kan det hända att de sista sorterna inte får plats. Här planerar vi odlingslotten och lär dig utnyttja ytan på bästa sätt.

Blomrabatter och fleråriga växter som fruktträd och bärbuskar placeras först. Både träd och buskar ska ju stå på samma plats i många år och då måste de från början placeras så att de passar ihop med de övriga köksväxterna. Med blomrabatterna är det samma sak. Ofta blandar man både perenner, lökväxter och ettåriga växter i rabatterna och därför bör platsen för dem bestämmas en gång för alla. I grönsakslandet ska man däremot låta de olika sorterna byta plats varje år. Man tillämpar s k växelbruk. Det är bra att placera träd, buskar och blomrabatter så att de omger grönsakslandet. De fleråriga växterna ger dessutom bra gränsmarkering mot grannarna. Men kom ihåg att både träd och buskar växer sig stora så småningom. De får inte sättas så nära gränsen att de växer in över grannens lott.

Sängar eller rader?

Du kan dela in landet i ca 80 cm breda odlingssängar som skiljs åt av 30–35 cm breda gångar. Eller också kan du odla i rader över hela ytan. Odlingsängar har flera fördelar. Det är lättare att planera sin odling när landet är uppdelat i mindre bitar. Odlar du på säng blir det också naturliga ”trafikleder” i landet. Har du radodling frestas du lätt att trampa lite överallt. Då packas jorden till så småningom och det växer sämre. Särskilt lerjordar har lätt för att bli tillpackade. Breddmåtten 80–100 cm för sängarna gör det bekvämt att arbeta från gångarna. Du når halva sängen från ena sidan och andra halvan från den andra. Det går lätt att så, rensa och gallra. En enkelsidig säng, t ex mot en vägg, görs bara 50 cm bred av samma anledning. Den når du bara från ena sidan. Kryddväxter kan du ha i en liten ruta vid sidan om köksväxtlandet.

Växelbruk

Om samma slags grönsaker odlas på samma ställe år efter år finns det risk för s k jordtrötthet som leder till allt sämre skördar, p g a att sjukdomar uppstår, även om du gödslar. Risker för sjukdomsangrepp minskar med växelbruk. Den besvärliga klumprotsjukan på kål har exempelvis inte lika lätt att angripa kålen om du flyttar den till ny jord varje år. Det är likadant med många andra skadegörare, t ex nematoder och en del insekter. Därför bör de olika sorterna växla plats varje år. Det kan vara besvärligt att hålla reda på om du tar varje sort för sig. Dela därför in grönsakerna

FOTO: ANICA LARSDOTTER

Odla lagom mycket, så sallat, rädisa och spenat i omgångar med 2-3 veckors mellanrum.

i grupper med liknande näringsbehov så går det lättare att praktiskt tillämpa ett enkelt växelbruk. Först delar du in odlingsytan i fyra delar.

PÅ YTA 1 odlar du baljväxter som ärter, bönor och gröngödslingsväxter (klöver, lupin m m).

PÅ YTA 2 odlas främst rotfrukter och lökväxter alt. potatis men även dill, persilja, spenat och mangold.

PÅ YTA 3 odlas potatis alt. lökväxter.

PÅ YTA 4 odlar du näringskrävande växter som kål- och gurkväxter, selleri och purjo. Även sallat och andra korgblommiga växter kan placeras här.

Nästa år flyttar du växtgrupperna i klockans riktning och fortsätter så runt år från år. De mest näringskrävande växterna kommer då efter baljväxterna. Där du odlat baljväxter är jorden kväverik eftersom baljväxter kan binda kväve direkt ur luften. En hel del av detta kväve stannar kvar i jorden till året därpå om baljväxtrötterna brukas ner. Trots detta kan växterna på yta 4 behöva extra gödsel. Även andra bladgrönsaker har ganska stort behov av kväve. Däremot ska man vara försiktig med kväve till rotfrukter och potatis.

FOTO: ULRIKA FLODIN FURÅS

Gör bäddarna nåbara från alla håll så blir det lättare att både skörda och rensa.

Välj sort

I **Lätt om odling nr 7, Lättodlade grönsaker**, kan du läsa om ett antal sorter som passar bra för den som inte har så stor odlingserfarenhet. Är du nybörjare så prova dig fram. Odlar många sorter till en början – men bara lite av varje. Du lär dig snart hur de olika sorterna ska odlas och vilka som trivs bra på din jord. Odlar du mer än vad som förbrukas under sommaren, så välj sorter som passar de lagringsmöjligheter du har. Odlar du inte massor med rotfrukter och potatis om du inte har någonstans att förvara dem. Har du däremot en frysa – odlar då mycket ärter, bönor, spenat eller mangold, persilja och dill – d v s sorter som går bra att frysa in. Både grönsaker och potatis kan lagras i stuka. Potatis kan förvaras ganska länge på växtplatsen under förutsättning att man skär av bladen när den har gulnat.

Lagom mycket

Du lär dig efterhand hur mycket du behöver av de olika köksväxterna. Här kommer ändå några tumregler. En potatisrad på 10 m rymmer 30–35 plantor. Ett bra potatisår kan du få 40–50 kg av en vintersort där. Men det kan också bli mindre. Tidig potatis ger inte alls lika stor skörd som vinterpotatis. Bönor på stör ger också stor skörd i förhållande till den yta som krävs. Tre ”bönhyddor” med vardera tre störor kan ge bönor som räcker hela vintern för en normalfamilj.

Odlar alltid sallat, rädisor och spenat i omgångar. Så med två-tre veckors mellanrum. Sår du för mycket på en gång blir det större skörd än du kan ta tillvara. Vinbärsbuskar blir mycket bördiga efter 4-5 år. Det är absolut tillräckligt med 3-4 buskar för ett hushåll. Tänk på att vinbärsbuskar blir mycket vida efter några år. En buske kräver ofta mer än en m² i utrymme. I handeln finns också vinbär på stam som tar mycket mindre plats. Men de ger också en något lägre skörd. En rad hallon behöver inte mer plats än ca 60 cm på bredden. Hallonplantor behöver stöd i form av trådar på ömse sidor om raden. Grenarna är svaga och böjer sig annars lätt. Hallon är utmärkta som gränsmarkering. Hallonstödens käppar och trådar bildar ett slags staket. Men kom ihåg att hålla minst 1/2 meter till lottens gräns.

En hallonrad kan ge skörd i många år, bara de tvååriga skotten, d v s de som just burit skörd, skärs bort varje sensommar. Jordgubbar planteras helst i rader med 60-70 cm mellanrum och ca 30 cm mellan plantorna i raden. Skörda inte på samma plantor i mer än tre år. Skörden minskar efterhand, plantorna blir lätt sjuka och du bör plantera nya. Som nya plantor används kraftiga och friska utlöpare som bildas av moderplantan.

Utnyttja ytan

Vissa köksväxter måste odlas på stora avstånd eftersom de blir mycket stora när de närmar sig mognaden. Det gäller bl a kålplantor av olika slag, majs m fl. Mellan kålplantorna brukar det finnas gott om plats på försommaren. Den ytan kan du utnyttja för att odla snabbväxare som exempelvis sallat och rädisor. Du hinner skörda dem långt innan kålen kräver hela ytan. På så sätt utnyttjar du din odlingsyta mer effektivt. Odlar du vinterpotatis kan du också odla bondebönor utan att det kräver något extra utrymme. Sätt en böna mellan varannan potatis i raderna. Potatis och bönor trivs utmärkt tillsammans. Du hinner skörda bönorna långt innan det är dags att ta upp potatisen.

Plats för komposten

Till en välskött odling hör en kompost. Den kan ofta se en smula skräpig ut även om den sköts bra. Tänk på att placera den så att den inte stör grannarna.